

Számvitel és adózás, különös tekintettel a nyilvántartási és adókötelezettségek kapcsolatára

Ambrus Rita Anna
NYME KTK
egyetemi docens
ambrusne@ktk.nyme.hu

ABSZTRAKT Az ókorban a számvitel elsősorban a tulajdonosok számára volt fontos. Az adózás elterjedését követően viszont az adóalapot is a számviteli nyilvántartások határozzák meg, erre van szükség az adókötelezettség ellenőrzése során is, vagyis nem tudunk pontos adóbevallást készíteni a nyilvántartások megfelelő vezetése nélkül. A magyar adórendszer bonyolult, de a kis- és középvállalkozások vannak olyan speciális adózási lehetőségek, amellyel egyszerűsíthetik az adminisztrációs kötelezettségeiket. A törvények és más előírások folyamatos változása miatt a tanácsadók felelőssége nagy.

KULCSSZAVAK: adóalap, bonyolult, felelősség

ABSTRACT In ancient times, accounting had a big importance especially for the owners of properties. Since becoming of the taxation has generally, even the tax base is determined by the records of accounting and it is necessary while the tax liability is monitoring as well. It means one cannot create accurate tax return without keeping adequate records. The Hungarian tax system is complicated, but there are some special options for SMEs to prepare their administration and accounting simply. The laws and other regulations are changing continuously so the responsibility of a consultant is high.

KEYWORDS: tax base, complicated, responsibility

JEL E62, H25, K34

Bevezetés

A számviteli teendők és az adózás szoros kapcsolatát mi sem jelzi jobban, hogy fejlődésük egymással párhuzamosan alakult a történelem során. A számvitel kialakulásakor az egyik legfontosabb cél a pénzügyi folyamatok, valamint a jövedelmi és vagyoni helyzet dokumentálása volt. Ezek a kimutatások elsődlegesen a vagyon tulajdonosa(i) számára hordoztak információt. Az adófizetési kötelezettség teljesítéséhez ugyanakkor természetesen szükség is volt erre, gondoljunk csak például az évszázadokon keresztül érvényesített tizedre, a jobbágyság természeinek és állatszáporulatának (az előállított termékeiknek) a római katolikus egyházat illető tizedére, de Jézus Krisztus születésének története is egy adóösszeíráshoz kapcsolódik.

A gazdasági folyamatok bonyolultabbá válása maga után vonta az adóztatás kérdéseinek újragondolását és a számviteli rendszerek fejlesztésének igényét is. Nincs ez másként napjainkban sem, az adótörvények változása rendre érinti a számviteli előírásokat, és igaz ez megfordítva is.

Adótörténeti áttekintés

Az adózás intézményesült formájának megjelenése az államiság kialakulásához köthető. Ezt megelőzően az adózás esetleges volt, leginkább a varázslónak, illetve a nemzetségfőnek juttatott ajándékokból állt, ami általában együttes kötelezettségként terhelte a közösség tagjait. Később, az írásbeliség kialakulásával már számon tudták tartani azt is, hogy melyik törzs mennyit adományozott a közösbe. A fennmaradt kortörténeti dokumentumok, írásos emlékek jelentős hányada kötődik az adózáshoz.

Az ősmagyarok a rovásírással jegyezték fel a mennyiségeket, a képzett sumér írások pedig ékírással rögzítették az agyagtáblákra az adó- és adónyilvántartásokat. Több tízezer agyagtábla tanúsítja a birodalom adószedőinek a feljegyzéseit, akik „áldásos” tevékenységére utal a korabeli intelem: „Hódolj az istennek, tiszteld a királyt, de félned csak az adószedőtől kell”. Az adatok titkosítását az agyagtáblákat fedő és borítékként funkcionáló agyagtokok biztosították, bár az átlagember számára a feljegyzések egyébként is megfejthetetlenek lettek volna, hiszen az írástudók aránya rendkívül alacsony volt.

Az ókori Egyiptom területén palatáblákra rótták fel a kivetett és a behajtott adót, mégpedig egy hieroglif írástól teljesen eltérő, úgynevezett hieratikus írással (Ilonka, 2004). Az adózás jelentőségét és az adószedők társadalmi hierarchiában betöltött szerepét jól mutatja, hogy síremlékeik megközelítik a fáraósírok méretét.

Az Akhaimenida Birodalomban az egységes súly és mértékrendszer kialakítása megteremtette a lehetőséget az adórendszer korszerűsítésére. Dareiosz rendelkezései alapján a perzsa uralom alatt álló területeket hús adókerületre (szatrápiára) osztották, amelyekre tételes (de nem azonos összegű) adót vetettek ki.

A jövedelem, pontosabban annak becsült összege jelentette az adóalapot Szolón (i.e.594) adótörvényében. A négy (vagyoni helyzet szerint képzett) csoport tagjai a birtokaik után várhatóan elérhető jövedelem alapján szintén tételes adót fizettek. Rómában a becsült vagyon után egy-két ezreléknyi adót kellett fizetni.

A precíz nyilvántartásokon alapuló adózás és a becslés kombinációja a középkorban is megfigyelhető volt. Az egyik legkorábbi összeírás 1086-ból származik. Hódító Vilmos utasítása alapján 13.418 település adóalanyait és vagyontárgyait tartalmazza az „Ítéletnap Könyv”. Mintegy 400 évvel később, VII. Henrik uralkodása idején, Richard Fox püspök ötlete nyomán bizarr, de annál hatékonyabb adóbecslést alkalmaztak. Az adóbiztosok megemelték az adóját annak is, aki látványosan gazdagodott és annak is, aki szerényen élt, mondván, hogy „nyilvánvalóan” eltitkolja vagyonát (Ilonka, 2004).

A földterület volt az alapja a hazánkban a XII. századot követően elterjedt telekbér rendszernek. A falvak területét azonos nagyságú telkekre osztották fel, így mindenki

ugyanakkora járadékot volt köteles pénzben fizetni ennek használatért. Luxemburgi Zsigmond ideje alatt a birtokmérettől függött a kiállítandó lovasok száma (telekka-tonaság). Az első fennmaradt adóalany-összeírások 1379-ből származnak és Sopron, illetve Pozsony adóalanyaira vonatkoznak. Az adót fizető iparosok aránya mindössze 20-25 % volt, gazdasági növekedésüket a magas adóterhek kedvezőtlenül befolyásolták (Ilonka, 2004).

A török adminisztráció – hazánk területén is – rendkívül pontos és részletes volt. Az adó megállapítása jellemzően átalányban történt, akár a népeiségre, akár a földterületre vetették ki. Nemcsak a férfiakat, hanem a serdülő fiúkat is jegyzékbe vették a harádsz megfizetéséhez. Az összeírásokhoz gyakran társult korrupció, különösen a képződött jövedelmek fel- (illetve fel nem) jegyzésével kapcsolatban. A XVII. század közepére a korábban különféle megvesztegetésre szánt ajándékok kivetett és a megfizetésekor *nyugtával elismert* adókötelezettséggé változtak (Ilonka, 2004).

Az adóztatás a XIX. századig jellemzően inkább az adótárgy(ak)hoz kötődött, a század közepétől azonban egyre inkább az adóalany (és jövedelme) vált meghatározóvá. Az iparosodás egyre komolyabb nyilvántartásokat kívánt, különösen, ha több tulajdonos osztozott az elért jövedelemből. Hazánkban az 1875. évi XXIV. törvény is alátámasztja ezt, hiszen a tőkekamat- és járadékadó, bányaadó mellett a *nyilvános számadásra kötelezett vállalatok* is adót fizettek. A XX. század első felét a különadók és pótagók szövevényes és gyakran változó rendszere jellemezte. A II. világháború után a szocialista típusú adóztatás sajátos módon kapcsolódott az elért jövedelmekhez, miközben a disztribúciós szerepe erősödött. A lakossági befizetések aránya a 80-as évek elején is csak 2-3 százalék volt (Burján et al., 2012).

A modern adórendszer kialakulása az 1988-as adóreformhoz köthető, amely a gazdasági változásokhoz igazodó és a korábbinál lényegesen egyszerűbb(!) szabályozást foglalt magába.

Az adóztatás hatékonysága vs. adminisztrációs terhek

A jó adórendszer ismérvei történelmi koronként eltérőek, néhány közös vonás azonban kiemelhető. Napjaink adórendszerével szemben támasztott követelmények között is szerepel például a hatékonyság elve, amelyet Adam Smith (2011) 1776-ban publikált művében megfogalmazott. Szerinte az adóztatás abban az esetben nevezhető hatékonynak, ha a beszedett adók összege meghaladja a beszedéshez kapcsolódó összes költséget.

Mintegy 70 évvel később Kossuth Lajos adóreform-tervezetében nemcsak az egyenlő és arányos közös teherviselésről írt, hanem „egyszerű, faggató kutakodástól mentes” adórendszer megalkotását is szükségesnek tartotta (Burján et al., 2012). Az elvonás szintjét mai szemmel meglehetősen alacsonynak vélhetjük (Kossuth legfeljebb 6 százalékos adót javasolt), az elvárások alapján azonban érzékelhető, hogy a megfelelő (nettó) adóbevételek biztosítására abban az esetben látott lehetőséget, ha nem kapcsolódik hozzá jelentős ellenőrzési és behajtási költség.

A közgazdasági szakirodalom egyik alpművének tekinthető könyvében Paul A. Samuelson Nobel-díjas közgazdász William D. Nordhaus professzorral (1988) a modern adóztatás során is szükségesnek látja a jutányosság elvének teljesülését, amely során az adóbeszedés költségei arányaiban igazodnak az adóbevételekhez.

Stiglitz (2000) szerint az ideális adórendszert az igazgatási egyszerűség jellemzi. Fontos, hogy az adórendszer működtetése, a jogszabályok betartása és betartatása viszonylag könnyű legyen, a lehető legalacsonyabb közvetlen és közvetett költségek mellett. Az adminisztrációs (többlet)feladatokat az adóalanyok nehezen tolerálják. A bonyolult nyilvántartások vezetését pedig indokolt szakértőre bízni, ami további terhet jelent. A kérdés a hatóság oldaláról megközelítve is hangsúlyos, a túlszabályozottság nyilvánvalóan többletköltséget eredményez.

A jó adórendszer ismérvei közé sorolja a fenti mellett Stiglitz (2000) a politikai felelősséget, a rugalmasságot, az igazságosságot és a gazdasági hatékonyság (az adótörvényekhez való alkalmazkodás nem befolyásolja az erőforrások felhasználását). Az öt követelmény együttes megvalósítása azonban szinte lehetetlen. Egyik, vagy ezek egy részének előtérbe helyezése esetén, a többi területen csak legfeljebb részsiker érhető el. Az igazságos (méltányos) adórendszer kialakítása önmagában is nehéz feladat. Minél többféle adónem, illetve az egyes adónemekhez kapcsolódó kedvezmény, korrekciós tétel kerül bevezetésre, a rendszer annál bonyolultabbá, és ezzel együtt költségesebbé válik. Ennek éppen az ellentéte a fejadó elv. A középkori kapuadó, valamint a török hódoltság ideje alatt ezzel párhuzamosan kivetett harádsz a teherviselő képességtől független fizetési kötelezettséget jelentett. Napjainkban a fejadó elvet ritkán alkalmazzák, mert általában erős ellenállást vált ki (Földes, 2001). Hazánkban a helyi adók között ilyen például a magánszemélyek kommunális adója, a közvetlen lakóköznyezet bevételeihez való hozzájárulásként az egyenlő összegben történő hozzájárulás elfogadott.

A kutatások alapján az optimális adózás megvalósításához (közelítéséhez) leginkább néhány, kevésbé differenciált mértékkel kivetett adónem lehet megfelelő. Ezáltal általában javítható az adófizetési hajlandóság (különösen alacsony marginális adókulcs mellett), másrészt viszont az átláthatóság biztosításával a beszedés költségei is csökkenthetők, az adminisztrációs terhek mérsékelhetőek, valamint az egyszerűbb és hatékonyabb ellenőrzés következtében az adóelkerülés is alacsonyabb lehet. Az „újabb modellekben általában az indirekt adók és a jövedelemadók valamilyen kombinációja az optimális” (Elek, Scharle, 2008).

A továbbiak néhány olyan témakört emeltem ki, amelyek során a számviteli előírásokat és az adózási szabályokat is figyelembe kell venni.

Könyvvezetés, mint az adózás előszobája

A könyvvezetés a számvitel egyik meghatározó részterülete. Legfontosabb feladata, hogy rögzítse a vállalkozás eszközeiben és forrásaiban végbemenő változásokat és a gazdasági események hatását a vállalkozás eredményére (ami az általános szabályok szerint az adóalap meghatározásának kiindulópontja). A könyvvezetés

alapdokumentumai a bizonylatok. A Számvitelről szóló törvény¹ (továbbiakban Szvt.) rendelkezése alapján egyrészt minden olyan műveletről bizonylatot kell kiállítani, ami módosítja a vállalkozás eszközei és/vagy forrásai állományának értékét, illetve ezek összetételét. Másrészt minden olyan bizonylatot rögzíteni kell a vállalkozás nyilvántartásaiban, amely befolyásolja az eszközök és/vagy források összegét, ezek szerkezetét és/vagy hatással van a vállalkozás eredményére (165.§). Az előzőek alapján tehát a *bizonylati elv* azt jelenti, hogy csak bizonylat alapján szabad könyvelni és a könyvvizetés során minden bizonylat adatait rögzíteni kell (Kardos et al., 2014).

A könyvvizetés módja határozza meg a bizonylatok rögzítésének a helyét az egyes nyilvántartásokban. A könyvvizetés történhet az egyszeres és a kettős könyvvitel rendszerében. Az egyéni vállalkozók adókötelezettségüket a Személyi jövedelemadóról szóló törvény² (továbbiakban Szja-tv.) előírásai alapján állapítják meg. Nyilvántartási kötelezettségeiket is a Szja-tv. 5. számú melléklete szabályozza. Egyszeres könyvvizetést alkalmaznak, amelynek alapnyilvántartása az alábbi három egyike:

- naplófőkönyv,
- pénztárkönyv
- bevételi nyilvántartás.

Az egyszeres könyvvittel lényege, hogy az alapnyilvántartásban a pénzmozgások rögzítése történik, azaz a bevételek a beérkezés, a kiadások a pénzügyi teljesítés időpontjával egyidejűleg kerülnek a nyilvántartásba. A bevételek elszámolására vonatkozóan a Szja-tv. VI. fejezete és a 2. számú melléklet, a költségekre a 3. számú melléklet előírásai az irányadóak. A pénzmozgással nem járó tételek könyvelése külön nyilvántartásban történik, ahonnan év végén, az eredmény megállapításánál kerülnek figyelembe vételre.

A leggyakrabban alkalmazott alapnyilvántartás a pénztárkönyv. Ennek oka, hogy bevételi nyilvántartás vezetése csak bizonyos esetekben lehetséges, illetve az adóalanyok jellemzően nem élnek a naplófőkönyv vezetésére vonatkozó választás lehetőségével. Bevételi nyilvántartás vezetése csak akkor választható, ha az egyéni vállalkozó adóját

- az átalányadózás szabályai szerint (Szja-tv.),
- az egyszerűsített vállalkozói adó³ alanyaként, vagy
- a kisadózó vállalkozások tételes adójának előírásai⁴ alapján állapítja meg.

A naplófőkönyv tartalmát a Szvt. rendelkezései szerint kell biztosítani. Az alapnyilvántartások mellett a részletező nyilvántartásokból az egyéni vállalkozó csak azok vezetésére kötelezett, amelyek az adóköteles jövedelmének megállapításához szükségesek.

A társas vállalkozások a Szvt. szerint kettős könyvvitelt folytatnak. A Szvt. mellett kormányrendelet⁵ tartalmazza azokat a szabályokat, amelyre speciális esetben tekintettel kell lenni. Ez a kormányrendelet az egyesületek, köztestületek, alapítványok,

1 2000. évi C. törvény

2 1995. évi CXVII. törvény

3 2002. évi XLIII. törvény

4 2012. évi CXLVII. törvény

5 224/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet

közalapítványok, lakásszövetkezetek, vízitársulatok az Szvt. szerinti egyes egyéb szervezetek, egy másik kormányrendelet⁶ pedig az egyházak könyvvizetési és beszámoló-készítési kötelezettségüket szabályozza. Ezek a szervezetek a Szvt. szerinti éves beszámoló helyett meghatározott esetben készíthetnek egyszerűsített éves beszámolót vagy egyszerűsített beszámolót. Ez utóbbi alátámasztásához egyszeres könyvvitelt köteles vezetni az az egyesület, alapítvány, köztestület, lakásszövetkezet, amely

- nem végez vállalkozási tevékenységet, az éves (alaptevékenységi) bevétel összegétől függetlenül, vagy
- vállalkozási tevékenységet is végez, de éves együttes (alaptevékenységi és vállalkozási) bevétele két egymást követő évben, évenként az 50 millió forintot nem haladja meg.

Abban az esetben, ha a lakásszövetkezet, a vízitársulat, a közalapítvány, vagy egyéb szervezet saját döntése alapján az Szvt. szerinti éves beszámoló készítését választotta, kettős könyvvitel vezetésére kötelezett. Közhasznú jogállású szervezetek azonban a vonatkozó törvényi előírások alapján⁷ kizárólag kettős könyvvitelt vezethetnek. Egyházi jogi személy számára a beszámoló formájára vonatkozó – 50 millió forintos bevételi értékhatárhoz kötött – feltételek azonosak az egyéb szervezetnél leírtakkal, így a könyvvizetés módja is ehhez illeszkedően egyszeres vagy kettős könyvvitel lehet.

A kettős könyvvitel elnevezés oka, hogy a gazdasági eseményeket mindig két számlán könyvelik. A kettős könyvvitel vezetése során a vállalkozás kezelésében, használatában vagy tulajdonában lévő eszközökről és azok forrásairól, továbbá a gazdasági műveletekről olyan nyilvántartást kell készíteni, amely az eszközökben és a forrásokban bekövetkezett változásokat a valóságnak megfelelően, folyamatosan, zárt rendszerben, áttekinthetően mutatja (159.§). A kettős könyvvitel rendszerében a gazdasági események rögzítése az adott esemény bekövetkezésének időszakára (teljesítés) vonatkozik, függetlenül annak pénzügyi rendezésétől. A kettős könyvvitelt tehát nem pénzforgalmi szemlélet jellemzi (ahogy az egyszeres könyvvitelt), hanem eredményszemléletű.

A kettős könyvvizetés során, valamint a beszámoló készítésekor a számviteli alapelveket kell érvényesíteni, amelyektől csak a Szvt. rendelkezései alapján lehet eltérni (14.§). A könyvvizetés a nyitó tételek rögzítését követően a gazdasági események idősoros és számlasoros könyvelését (kiegészítve a szükséges analitikus nyilvántartásokkal), főkönyvi számlák forgalmi adatai alapján a főkönyvi kivonat készítését és a főkönyvi számlák zárását foglalja magába.

A kettős könyvvitel szerinti könyvvizetés összetett munkafolyamata napjainkra a számítógépes szoftverek használatával egyszerűsödött. Ezekből a programokból többféle változat elérhető. Kiválasztásakor az adott vállalkozás tevékenysége, nagysága, a vállalkozás formája, a tulajdonosi kör, a vállalat vezetése és a tulajdonos(ok) közötti kapcsolat, valamint az adózás módja egyaránt szerepet játszanak.

6 218/2000. (XII. 11.) Korm. rendelet

7 2011. évi CLXXV. törvény

Analitikus/részletező nyilvántartások szerepe

A vállalkozások számára az analitikus nyilvántartások rendszerének kialakításakor viszonylag nagy szabadsága van. Az analitikus nyilvántartások egyik legfontosabb feladata a gazdasági események megfelelő részletezettséggel történő dokumentálása. A főkönyvi könyvelés ugyanis szintetikus nyilvántartás, azaz a vállalkozás számlarendjének megfelelő főkönyvi számlákon összevont értékatatok szerepelnek. Ez azt is jelenti, hogy minél többféle tevékenységet végez a vállalkozás, minél többféle eszközzel rendelkezik, amelyek finanszírozását minél többféle forrásból biztosítja, annál több részletező nyilvántartás vezetése lehet indokolt. Záráskor az analitikus és szintetikus nyilvántartásokat egyeztetni kell. Az analitikus nyilvántartások előnye tehát, hogy bővebb információt nyújt a vállalkozás vezetőinek például egy döntéshozatal előtt, vagy megkönnyíti az adatszolgáltatás vagy adóbevallás elkészítését.

Az egyes eszközcsoportok között célszerű analitikus nyilvántartást vezetni a tárgyi eszközökről – ezen belül is külön a kis értékű tárgyi eszközökről –, mert az ebből származó információkra szükség lesz az adóbevallás összeállításakor. Termelő tevékenység végzése esetén a félkész és késztermékekről készített nyilvántartás indokolt. A vevő- és szállítóanalitikának szintén fontos informatív szerepe van, a munkavállalókkal kapcsolatos elszámolások, adatszolgáltatások és bevallások elkészítéséhez pedig nélkülözhetetlen a megfelelő részletezettséggel bíró nyilvántartás.

Minél kisebb a vállalkozás, vagy egyszerűbb a szervezet, annál kevésbé indokolt az analitikus nyilvántartásoknak kiterjedt rendszerét alkalmazni.

A Sza-tv. az egyéni vállalkozókra, és a tételes költségelszámolást választó önálló tevékenységet végző magánszemélyekre vonatkozóan ismerteti a részletező nyilvántartások körét (5. számú melléklet). Rögzíti azt is, hogy az alább felsoroltak közül csak azok vezetése kötelező, amelyek az adóköteles jövedelem megállapításához szükségesek.

- vevőkkel szembeni követelések nyilvántartása
- szállítókkal szembeni tartozások nyilvántartása
- tárgyi eszközök, nem anyagi javak nyilvántartása
- beruházási és felújítási költség nyilvántartása
- értékpapírok, értékpapírokra vonatkozó jogok nyilvántartása
- munkabérek, más személyi jellegű kifizetések, és vállalkozói kivét nyilvántartása
- gépjárműhasználat (útnyilvántartás)
- hitelbe vagy bizományba történő értékesítésre átadott, átvett áruk nyilvántartása
- egyéb követelések, kötelezettségek nyilvántartása
- selejtezési nyilvántartás
- leltár
- alvállalkozói nyilvántartás
- szigorú számadású nyomtatványok nyilvántartása

Bizonylatok előállítás

Számviteli bizonylat minden olyan okmány, ami a gazdasági esemény nyilvántartását szolgálja. Leggyakoribb bizonylat a számla, de ilyen lehet a bankkivonat, a szerződés vagy bármilyen dokumentum, amely megfelel a Szvt. által meghatározott tartalmi és formai követelményeknek (166.§). Kiállításakor a *világosság elve* szerint kell eljárni.

Az Adózás rendjéről szóló törvény⁸ (továbbiakban Art.) szerint a bizonylatot úgy kell kiállítani, illetve a könyvet, nyilvántartást úgy kell vezetni, hogy az adó alapjának, az adó összegének, a mentességnek, a kedvezménynek, a költségvetési támogatás alapjának és összegének, továbbá ezek megfizetésének, illetve igénybevételének megállapítására, ellenőrzésére alkalmas legyen (44.§). A bizonylatok kiállításakor a Szvt. előírásai mellett figyelembe kell venni az Art. és az Általános forgalmi adóról szóló törvény⁹ (továbbiakban Áfa-tv.) rendelkezéseit is. Az Art. tartalmazza azokat a szempontokat, amelyekre a munkáltatónak és a kifizetőnek, valamint a társadalombiztosítási szervnek tekintettel kell lenni a magánszemélyeknek kifizetett összegekről szóló igazolások kiállításakor (46.§).

Az Áfa-tv. és a Szvt. közötti egyik legfontosabb kapcsolódási pontot az Áfa-tv. X. fejezete jelenti, amely a számlázásra vonatkozó előírásokat tartalmazza. Számviteli bizonylat általános alakú és tartalmi kellékeit a Szvt. ismerteti (167.§), ugyanakkor a számlázásra vonatkozó szabályokat az Áfa-tv. írja elő, rögzítve a számla és a nyugta kötelező adattartalmát.

Az Európai Unió tagállamaként hazánknak is alkalmazkodnia kell az uniós rendelkezésekhez, ami alapján a számlakibocsátáskor annak a tagállamnak a szabályait kell alkalmazni, ahol teljesítik azt az értékesítést vagy szolgáltatásnyújtást, amelyre az adott számla vonatkozik (Szakács, 2013). Az Áfa-tv. felsorolja azokat az eseteket, amelyek során az adóalany mentesül a számlakibocsátási kötelezettség alól és helyette a Szvt. rendelkezései szerinti számviteli bizonylatnak minősülő okiratot (165.§), vagy nyugtát (166.§) állít ki, illetve amelyek során a számla egyszerűsített adattartalommal is kiállítható (176.§). A számla lehet papíralapú vagy elektronikus, a nyugta kibocsátása kizárólag papíralapon lehetséges (174.§).

A bizonylatok különleges csoportját alkotják az ún. szigorú számadású bizonylatok. Szigorú számadású nyomtatványok közé tartozik minden olyan bizonylat, amely a készpénz kezeléséhez kapcsolódik, illetve gazdasági eseményt dokumentál. A szigorú számadású nyomtatványok körét a vállalkozásnak úgy kell megállapítania, hogy a pénzügyi visszaélésekre ne nyíljon lehetőség (Kardos et al., 2014). A számla, egyszerűsített adattartalmú számla és a nyugta mellett ide tartoznak többek között a bevételi és kiadási pénztárbizonylatok, vagy tömegközlekedéshez használt jegyek, bérletek. Szigorú számadási kötelezettség a bizonylat kiállítóját, felhasználóját terheli (Szvt. 168.§). A szigorú számadású nyomtatványok készleteiről és felhasználásáról nyilvántartást kell vezetni, amelyet nemcsak a Szvt., hanem a Szvt. hatálya alá nem tartozó magánszemélyekre vonatkozóan a Szja-tv. is előír (5. melléklet, II/15.). A nyilvántartásnak minimálisan tartalmaznia kell:

- a nyomtatvány nevét és számjelét

8 2003. évi XCII. törvény

9 2007. évi CXXVII. törvény

- a beszerzés keltét
- a tömb(ök) sorszámát (tól-ig)
- a használatbavétel keltét
- a felhasználás keltét
- a kiselejtezés keltét.

Az adóigazgatási azonosításra alkalmas bizonylatot, nyomtatványt forgalmazó vállalkozásokra az Art. adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő (52.§). A negyedévente teljesítendő adatszolgáltatás tartalmazza az értékesített nyomtatványok megnevezését; a nyomtatvány sorszámát (tól-ig); a vevő nevét, címét és adószámát; a vevőt a vásárláskor képviselő magánszemély nevét és adóazonosító számát. Az adatszolgáltatásból nyert információval az adóhivatal így tudomást szerez a vállalkozások által beszerzett nyomtatványokról, tehát egy esetleges ellenőrzés során a szigorú számadású nyomtatványok nyilvántartásában mutatkozó hiányosság kiszűrhető. Ezért különösen fontos a nyilvántartás pontos vezetése, hiszen az adóhatóság nem tesz különbséget az „elfelejtettem” és az „eltitkoltam” között (amely be nem vallott bevételre, vagyis adóelkerülésre is vonatkozhat).

Számviteli bizonylatként természetesen nemcsak a nyomtatványforgalmazóknál vásárolható számlatömb használható, hanem a bizonylatok számlázási program segítségével is előállíthatók. A nagyobb vállalkozások jellemzően ezt a megoldást választják. A számlázó programmal előállított számla esetében is biztosítani kell, hogy alkalmas legyen adóigazgatási azonosításra. Ez úgy érhető el, ha az azt előállító számlázó program kihagyás és ismétlés nélkül, folyamatosan biztosítja a sorszámozást, valamint biztosított a számlapéldányok hiánytalan elszámolása (szigorú számadása).

2014. október 1-jétől – új kötelezettségként – a vállalkozásoknak be kell jelenteniük az adóhatóság felé a számlakibocsátáshoz alkalmazott számlázási programjukat¹⁰. Ezt megelőzően a szoftver fejlesztőjétől, forgalmazójától egy nyilatkozatra volt szükség, miszerint az adott program megfelel az előírásoknak.

Az internetes kereskedelem gyors növekedése szükségessé, a technikai fejlődés pedig lehetővé tette az új típusú bizonylatolást. Ennek megfelelően a Szvt. módosítására is sor került 2004-ben (Czöndör, 2009). Ettől az évtől a számlázó programmal készített papíralapú dokumentumok helyett elektronikus dokumentum is alkalmazható, ha megfelel a Szvt. előírásainak (167.§). Nem számít azonban elektronikus dokumentumnak, ha hagyományos módon (papíron) kiállított számlát digitálisan tárolják, továbbítják. Az elektronikus számlára vonatkozó szabályokat az Áfa-tv. tartalmazza (175.§). A számla adattartalmának sértetlenségét és hitelességét az elektronikus számla estében is biztosítani kell. Ennek egyik módja az elektronikus aláírás és az időbélyegző együttes alkalmazása (ún. PKI számla), a másik, ha az értékesítéshez kapcsolódóan a vevő részére a számla adatai elektronikus úton, fájlként kerülnek átadásra, elektronikus adatfeldolgozásra (EDI számla).

Bizonylatok megőrzése

Az előző részben már említettem az adóhatósági ellenőrzést, aminek még a lehetősége is a legtöbb adózót rettegéssel tölti el. Ez nem meglepő, hiszen a jogszabályok útvesztőiben annak sem könnyű eligazodni, aki erre kifejezetten törekszik. Az adóbírságok mértéke ugyan riasztó, mégis vannak, akik kockáztatnak. Különösen nagy árat fizet – az adóhiány 200%-át – az az adózó, akinél az adóhiány a bevétel eltitkolásával, a bizonylatok, könyvek, nyilvántartások meghamisításával, megsemmisítésével függ össze.

Az iratokat az Art. alapján az adó megállapítására való jog elévüléseig kell megőrizni (47.§). Különösen a papíralapú dokumentumok tárolása körülményes, hiszen biztosítani kell az olvasható állapot megtartását, hogy az ellenőrzési eljárás során ezek felhasználhatók legyenek. Az elévülés meghatározásánál az adóbevallás (bejelentés) időpontjától számított öt év elteltét rögzíti a törvény. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a vállalkozások a 2014. évi bizonylataikat, amelyek például a társasági adó megállapításához szükségesek, 2020. december 31-ig kötelesek megőrizni (a bevallás határideje 2015. május 31.) és az adóhatóságnak bejelentett helyen tárolni. Önellenőrzés esetén az önellenőrzés esedékességét kell az elévülési idő kezdetének tekinteni.

A Szvt. ennél hosszabb elévülési határidőt állapít meg. Legalább 8 évig köteles megőrizni a vállalkozás az üzleti évről készített beszámolót, az üzleti jelentést, valamint az azokat alátámasztó leltárt és főkönyvi kivonatot, valamint az elszámolást alátámasztó számviteli bizonylatokat (ideértve a főkönyvi számlákat, az analitikus, illetve részletező nyilvántartásokat is). Ez alatt az idő alatt a visszakereshetőséget és az olvashatóságot biztosítani kell (169.§). A kötelezettség a rontott példányokra is fennáll, és nem befolyásolja az a tény sem, ha a vállalkozás átalakul, vagy megszűnik.

A megőrzés történhet papír alapon és elektronikus formában is, azonban az elektronikus formában kiállított bizonylatot elektronikus formában kell megőrizni (Áfa-tv. 179.§). Az olvashatóságot ebben az esetben is biztosítani kell, valamint ki kell zárni az utólagos módosítás lehetőségét. Az eredetileg nem elektronikus formában kiállított bizonylatról készíthető elektronikus másolat, amellyel a bizonylatmegőrzési kötelezettség teljesíthető, ha a másolatkészítés alkalmazott módszere biztosítja a fenti követelményeknek való megfelelést. Az elektronikus dokumentumok létrehozójának és archiválójának egyértelmű azonosítása szükséges, valamint védeni kell a dokumentumokat a jogosulatlan hozzáférés, a megsemmisítés ellen¹¹.

A bér és munkaügyi nyilvántartásokra a nyugdíj kiszámításához vagy a szolgálati idő megállapításához az előírt megőrzési időn túl is szükség lehet, ezért ezek selejtezésének időpontját körültekintően kell megállapítani.

A társasági adó kötelezettség teljesítése és a számviteli előírások

A társas vállalkozások az általános szabályok szerint a Társasági adóról szóló törvény¹² (továbbiakban Ta-tv.) hatálya alá tartoznak. Az adóalap megállapításához az

11 114/2007. (XII.29) GKM rendelet

12 1996. évi LXXXI. törvény

adózás előtti eredményt a Szvt. előírásai alapján kell meghatározni. Ugyan a kiinduló pont a vállalkozás adózás előtti eredménye, az adóalap meghatározása azonban számos korrekciós tényező figyelembe vételével történik. A csökkentő jogcímeket a 7.§, a növelő jogcímeket a 8.§ tartalmazza. Beszédes információ, hogy az utóbbiak felsorolását a-tól v-ig, az adóalap mérséklésére lehetőséget nyújtó tételeket pedig a-tól zs-ig ismerteteti a törvény (a változásokat követve néhány hatályon kívül).

A társasági adó bevallás nyomtatványának (az előző adóévről 1429-es számú) főbb részeit ennek megfelelően az eredménykimutatás és a mérleg adatai (07-01, 07-02 és A-01 oldalak), valamint a csökkentő (03-01 és 03-02 oldalak) és növelő (04-01 és 04-02 oldalak) jogcímekhez kapcsolódó korrekciós tételek felsorolása adja. A további oldalak szolgálnak a jövedelem (nyereség) minimum meghatározására, az adókedvezmények feltüntetésére, a csekély összegű (de minimis) támogatások és egyéb tájékoztató adatok részletezésre, valamint a társasági adóelőleg- és adókötelezettség számítására.

Az Ta-tv. és Szvt. előírásai közül utóbbi megengedőbb szemléletű, míg az adókötelezettség teljesítésére vonatkozó szabályok betartása lényegesen szűkebb mozgásteret ad (Szakács, 2013). A két törvény között alapvető különbség, hogy a Szvt. elsősorban a vállalkozások érdekeit védi, míg a Ta-tv. legfőbb feladata az adott adóalanyi körtől az elvárt költségvetési bevételek biztosítása. A gazdasági tevékenységet folytatók számára a közkiadásokhoz való hozzájárulás kötelezettségét a Ta-tv. rögzíti (1.§) és kitér arra is, hogy a megbízható és valós összkép kialakítása érdekében a Szvt. előírásaitól való eltérés következményeként az adóalap nem módosulhat. Az adóalap-korrekciós tételek egy csoportja a két törvény közötti összhang megteremtéséhez kapcsolódik (1. táblázat).

1. táblázat: Adóalap-korrekciós tételek az Art. és a Szvt. előírásainak biztosításához

Csökkentő tételek	Növelő tételek
céltartalék feloldására elszámolt bevétel	céltartalék képzésre elszámolt ráfordítás
terven felüli értékcsökkenés visszaírt összege	terven felül elszámolt értékcsökkenés el nem ismert része
adótörvény szerint elismert terv szerinti értékcsökkenési leírás	számvitel szerint elszámolt terv szerinti értékcsökkenési leírás
követelésre visszaírt értékvesztés	követelésre elszámolt értékvesztés
kapcsolt vállalkozások között alkalmazott ár miatti csökkentő korrekció	Kapcsolt vállalkozások között alkalmazott ár miatti növelő korrekció
adóellenőrzés, önellenőrzés keretében elszámolt előző évi bevételt növelő, illetve ráfordítást csökkentő tétel	adóellenőrzés, önellenőrzés keretében elszámolt előző évi ráfordítást növelő, illetve bevételt csökkentő tétel

Forrás: Saját szerkesztés Szakács (2013) alapján

A Ta-tv. egyes ráfordításokat preferál, ugyanakkor például a bevételszerző tevékenységgel össze nem függő költségek elszámolását nem ismeri el, ezért ezt az összeget adóalap növelő tételként figyelembe kell vennie a vállalkozásnak (vagyis vissza kell korrigálnia). Az adóalap csökkenését eredményező korrekciók között a kedvezmény jellegű tételek csoportja is hangsúlyos. Ilyen például a foglalkoztatás növeléséhez vagy a K+F-hez kapcsolódó adóalap mérséklési lehetőség. Csökkentő tételként lehet figyelembe venni azoknak a bevételeknek az összegét, amely után vagy az adóalany, vagy más társaság már megfizette az adót (pl. kapott osztalék).

Az egyszerűsítés igénye

Az eddig leírtak ugyan csak egy kis szeletét mutatják be azoknak az előírásoknak, amelyeket a vállalkozásoknak a nyilvántartási és az adókötelezettségei teljesítése során alkalmazniuk kell, az egyszerűsítés igénye – úgy vélem – nyilvánvaló.

Az egyéni vállalkozók körében az elmúlt 10 évben az adóalanyok 5-7 százaléka választotta az átalányadózást. Döntésüket elsősorban az általános szabályoknál alacsonyabb adófizetés befolyásolja, de fontos szempont az is, hogy a nyilvántartások lényegesen egyszerűbbek, valamint az adótervezéshez sem kell szakembernek lenni, hiszen a fizetendő adó fejben azonnal számítható.

Az egyéni és társas vállalkozások számára is választható egyszerűsített vállalkozói adó¹³ (EVA) bevezetésének célja elsősorban a kisvállalkozások adminisztrációs (és adó-) terheinek csökkentése volt. Az egyszerűsítés lényege, hogy az adónem választásával az adóalanyok adókötelezettségüket az EVA bevallásával és megfizetésével teljesítik. Ebben az esetben az egyéni vállalkozókra vonatkozóan az EVA kiváltja a vállalkozói személyi jövedelemadót és a vállalkozói osztalékalap utáni adót vagy az átalányadót, valamint az adóalany az adóévre nem köteles a személyi jövedelemadóról bevallást benyújtani, ha arra kizárólag egyéni vállalkozói jogállása miatt lenne kötelezett. Társaságok esetében pedig mentesülnek a társasági adó, a tagnak juttatott osztalék utáni személyi jövedelemadó és a vállalkozásból kivont jövedelem utáni személyi jövedelemadó kötelezettség alól. A vállalkozások az általános szabály szerint általános forgalmi adó fizetésére sem kötelezettek, az ettől eltérő eseteket a törvény felsorolja (16.§).

Az adminisztrációs kötelezettség az egyéni vállalkozók számára lényegesen egyszerűbb, ők a törvény melléklete alapján három alapnyilvántartásra kötelezettek csak:

- bevételi nyilvántartás
- adó- és járulék nyilvántartás (adónként, ill. járulékonként)
- szigorú számadású nyomtatványok nyilvántartása

Abban az esetben, ha alkalmazottat foglalkoztat, természetesen a nyilvántartási kötelezettségei is bővülnek. Azok az adóadóalanyok, akikre a számviteli törvény szabályai vonatkoznak, EVA alanyként sem mentesülnek az előírások alól, tehát a

Kft a kettős könyvvitelt alkalmazva vezeti a nyilvántartásait (4.§). Az eredménykimutatásban az EVA szerinti adókötelezettségét szerepelteti (20.§). Bizonylat-megőrzési kötelezettsége az egyéni vállalkozóknak is van, annak ellenére, hogy az adóalap megállapításhoz nincs szükség a költségeiket igazoló számlákra.

A 2003. évben történő bevezetést követően az EVA szerint adózók száma 2 év alatt százezerre nőtt, és éveken keresztül alig változott, annak ellenére, hogy a realizálható adóelőny lényegesen alacsonyabb lett. Minden valószínűség szerint az egyszerűbb feltételek prioritás jelentettek. A lélektani határt a bevétel után fizetendő 37%-os adómérték jelentette (a bevezetéskor 15% volt). 2012-től mintegy 25 ezer vállalkozás lépett ki az EVA hatálya alól, majd az új adónemek életbe lépésével számuk tovább csökkent, jelenleg alig haladja meg az 50 ezret.

A 2013-tól bevetett további két alternatívát tartalmazó törvény¹⁴ megalkotásánál is a kötelezettségek egyszerűsítése volt az egyik célkitűzés. A kisadózó vállalkozások tételes adóját (KATA) választók az EVA-nál felsoroltakon túl mentesülnek az egészségbiztosítási, nyugdíjjárulékok, munkaerő-piaci járulék és az egészségügyi hozzájárulás, a szociális hozzájárulási adó, valamint a szakképzési hozzájárulás megállapítása, bevallása és megfizetése alól.

A KATA adóalanyok száma közel 75 ezer adózó volt 2013-ban. Számuk folyamatosan növekszik, ugyanis a törvény az évközi bejelentkezést is lehetővé teszi (a bejelentést követő hónap elsejétől kezdődően). A népszerűségét (nyilvánvalóan egyszerű volta mellett) az alacsony adótétel is befolyásolja, ugyanis

- főállású kisadózó után az adó mértéke havi 50 ezer forint¹⁵,
- a főállásúnak nem minősülő kisadózó után havi 25 ezer forint (8.§).

A kis- és közepes vállalkozások adózásának egyszerűsítése érdekében a kisvállalati adó (KIVA) került bevezetésre, amely több adónemet kiváltó, pénzforgalmi szemléletű adó. A kisvállalati adó adóalánya mentesül a társasági adó, a szociális hozzájárulási adó, és a szakképzési hozzájárulás bevallása és megfizetése alól. Előnyös a vállalkozásoknak abból a szempontból, hogy a bevételeket és kiadásokat azok megfizetésének időpontjában kell figyelembe venni, vagyis az adót akkor kell megfizetni, amikor a pénzösszeg már rendelkezésre áll. A törvény hatálya alá bejelentkező vállalkozásra továbbra is a Szvt. előírásai vonatkoznak (15.§). A vállalkozások, illetve a részükre szolgáltatást nyújtók számára a KIVA és a Szvt. szabályainak együttes alkalmazása – egyelőre – nem tűnik vonzósnak. 2013-ban kevesebb, mint 8500 vállalkozás választotta ezt az adózási módot.

A könyvviteli szolgáltatás jelentősége

14 2012. évi CXLVII. törvény

15 Ennél magasabb összeg fizetése is választható.

Összegzés helyett – szorosan kapcsolódva a leírtakhoz – a könyvviteli szolgáltatás¹⁶ szerepét hangsúlyoznám. A számviteli tevékenység és az adózás közötti szerteágazó kapcsolatnak a leglényegesebb eleme, hogy a nyilvántartásokat az előírások betartásával úgy kell elkészíteni, hogy az adófizetési kötelezettség megállapítható legyen. A vállalkozások jelentős részét – akár egyéni vállalkozó, akár gazdasági társaság tulajdonosa, ügyvezetője – a könyvviteli terület teljesen hidegen hagyja. Egyetlen dolog érdekli, hogy mennyi adót kell fizetnie. Célja „természetesen” az adó- és járulékkerhek minimalizálása.

A Szvt. a két üzleti év átlagában 10 millió forintot meghaladó éves nettó árbevételt realizáló vállalkozásokra írja elő a legalább mérlegképes könyvelői szakképzettséggel rendelkező személy (vagy ilyen képesítéssel alkalmazottat foglalkoztató, vagy taggal rendelkező társaság) megbízását (151.§). Ennek ellenére az ennél alacsonyabb bevételt elérő vállalkozásoknak is alapvető érdeke, hogy a könyvelés és a bizonylatolás rendben legyen, az adatszolgáltatások és bevallások határidőre elkészüljenek. A könyvelési munka elsődlegesen az ügyfél által átadott bizonylatok Szvt. szerinti rögzítését jelenti. Vagyis a könyvelési szolgáltatást nyújtó nem gyárthat és nem is rejthet el bizonylatokat, a hibás vagy hiányosan kiállított bizonylat azonban nem kerülhet feldolgozásra. A befogadott számlák valódiságáért, ezek ellenőrzésért viszont az ügyfél felel. A könyvelő a nyilvántartások alapján elkészíti a szükséges bevallásokat és adatszolgáltatásokat. Az ügyfél és a könyvelési szolgáltatást végző közötti munkamegosztás, valamint ennek minél részletesebb szerződésben való rögzítése a felelősség miatt is fontos. A szolgáltatást nyújtó felhívja az ügyfél figyelmét a teendőire, és a szabályok be nem tartásához kapcsolódó – adóhatósági vagy egyéb ellenőrzést követő – szankciókra.

A könyvviteli szolgáltatást végzők számára a Szvt. tartalmazza a tevékenység megkezdésének és folytatásának feltételeit. Ezek közül kiemelendő az évenkénti kötelező továbbképzés, amelynek célja a szakmai ismeretek aktualizálása, fejlesztése (152.§). Mivel a fizetendő adót jelentősen meghatározza a könyvelés, a szolgáltatást végzőt a vállalkozásnak célszerű úgy megválasztani, hogy mindkét területen profi legyen. A továbbképzés az adótanácsadók és adószakértők számára is kötelező, erről az Art. (175.§) rendelkezik.

A szabályok – különösen az adótörvények rendelkezései – változnak, így a tudás aktualizálása nélkül felelős munkavégzés lehetetlen. Vagyis nemcsak a jó pap, de a jó számviteli és adózási szakember is holtig tanul...

Irodalomjegyzék

Burján, Á. –Sándorné Új, É. –Sztanó, I. – Vigvári, A. (2012): *Adótani alapok*, Budapest, Saldo. pp. 33-34. és 40-52.

16 A Szvt. 150.§ (1) szerint a számviteli szolgáltatásnak két területe van: a könyvviteli szolgáltatás és a könyvvizsgálói tevékenység.

- Czöndör, SZ. (2009): Az elektronikus számla jogszabályi háttere és gyakorlata, *Adóvilág*, XIII. évf. 04.szám. p. 2. Letöltve: http://www.nav.gov.hu/data/cms108320/int_cikk_0905.pdf
- Elek, P. – Scharle, Á. (2008): Optimális adózáselméletek és az empirikus mérés lehetőségei. *Pénzügyi Szemle* 53 (3), pp. 449–458.
- Földes, G. (2001): *Adójog*. Budapest, Osiris Kiadó, pp. 18-65.
- Herich, GY. (2013): *Adótan*. Pécs, Penta Unió, pp. 20-27.
- Ilonka, M. (2004): *Az adózás története az őskortól napjainkig*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, pp. 13-23, 43-44 és 88.
- Kardos, P. – Szakács, I. – Tóth, M. (2014): *A számvitel nagy kézikönyve*, Budapest, KOMPLEX Kiadó, p. 32-33, 229-230.
- Samuelson, P. A. – Nordhaus, W. D., (1988): *Közgazdaságtan III. Alkalmazott közgazdaságtan a mai világban*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, pp. 1035-1056.
- Smith, A. (2011): *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*, Budapest, Napvilág Kiadó (az 1940-ben megjelent kötetek bővített újrakiadása)
- Stiglitz, J. E. (2000): *A kormányzati szektor gazdaságtana*, Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, pp. 395-422, 530.
- Szakács, I.(2013): *Az adózás nagy kézikönyve*, Budapest, KOMPLEX Kiadó, p. 119 és 660-661 és 673-680.
- Törvények, rendeletek:
- 1995.évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
2000. évi C. törvény a számvitelről
- 218/2000. (XII. 11.) Korm. rendelet az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól
- 224/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet a számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól
2002. évi XLIII. törvény az egyszerűsített vállalkozói adóról
2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről
2007. évi CXXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
- 114/2007. (XII.29) GKM rendelet a digitális archiválás szabályairól
2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról
2012. évi CXLVII. törvény a kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról
- 23/2014. (VI. 30.) NGM rendelet a számla és a nyugta adóigazgatási azonosításáról, valamint az elektronikus formában megőrzött számlák adóhatósági ellenőrzéséről